

Discurs*

Llegit el 28 d'abril de 1918
en la IV Festa Anual de l'Institut

EUGENI D'ORS

Secretari general de l'Institut i membre de la Secció de Ciències

El temps enter de trenta-vuit llunes ha passat la nostra dolor guardada en nosaltres. Millor! Així, ara que la lliurem a la llum, pot aparèixer ben conformada i normalment vividora. Llança un plor l'infant quan ve a ferir-lo l'esplendor primera; però ja té els llavis disposats al somriure de les serenes superacions definitives.

Ell, el Fundador i el Mestre que ens deixava, l'hauria amada així, certament, la nostra dolor. No voldria per a ella el nom de la desesperació, sinó el nom de la responsabilitat. I també li plauria l'homenatge suprem que li estem retent ara: l'homenatge públic de no pronunciar les síl·labes d'un nom tan imperiós en el pensament de tots nosaltres, en el pensament de tots els aquí reunits.

Aquell altar que l'apòstol sant Pau va trobar a Atenes, i que va donar-li tòpic per a son famós exordi insinuant, no portava cap ídol. Portava una senzilla inscripció: «Al déu incògnit». Cert, era aquest el lloc més veritablement religiós de la ciutat... Talment imaginem nosaltres el millor monument al nostre millor patrici: sense forma d'escultura determinada;

* Publicat a *La Veu de Catalunya* del 15 de juny de 1918.

sense cap rastre de figuració incitadora a la personal idolatria; estès ben ample per tota la nostra terra; per lletres d'una inscripció que la història clarament llegirà, cada un dels nostres llibres, cada una de les nostres pàgines; i nosaltres mateixos, i tots els qui ens segueixen per les vies aspríssimes de la investigació i de la meditació, a través de les gèneres futures de la Catalunya rediviva, reunits com en un fris, per tal d'ornar el gran monument amb la processó d'unes vivents Panatenees.¹

Processó nacional, per especificitat de consagració; no per cap rastre d'exclusivisme estret, respecte l'origen dels qui, enllaçats, hi avancen. Mai, en les nostres instauracions de cultura no ha jugat paper cap resistència, cap suspicàcia, cap obscur interès de territorialitat o d'etnicitat mesquines. Ara mateix venia amb nosaltres, compartint les nostres tasques, honorant-nos amb la companyia, adoctrinant-nos amb l'ensenyament, un estranger il·lustre, M. Victor Bérard, primer professor dels Cursos Monogràfics en l'estació nova. I com per compensar-ho, si aquests, per la seva professió de fe mediterrània, es feia sospitós de massa proximitat amb nosaltres, veus aquí un atlàntic, veus aquí el senyor Teixeira de Pascoaes, el poeta en qui l'ànima saudosa de Portugal vibra amb tanta i amb tan noble música. En l'estació anterior havien ja precedit a aquests el professor Gauchat, el professor Westermann. I una companyia més important encara, perquè més duradora, és vinguda de poc a nodrir les files de la nostra simbòlica processó. La professora Maria Montessori, a la qual ha pregat el nostre Institut de plantejar el Seminari de Pedagogia, centre i arca avui de les nostres millors esperances i de les nostres millors refiances.

Perquè la dolor no es diu entre nosaltres desesperació, sinó responsabilitat, l'Institut ha volgut encara estendre la missió amb què naixia, i ajuntar a les altes tasques de l'acadèmica selecció les tasques fecundes de l'expansió docent. L'any de 1918 serà, en aquest sentit, memorable dins la història de la nostra casa, dins la restauració de la nostra cultura. La raó torna avui a parlar català, a produir-se en la llengua que havia desaparèixer d'ençà dels dies d'en Ramon Llull; torna a parlar, darrera el miserable silenci secular set voltes... Deixeu, senyors, que el servent de Catalunya que ara té l'honor d'adreçar-vos la paraula us confessi que l'esforç portat en aquesta obra serà per a ell, a la fi dels seus dies, la més alta, l'única ocasió a les temptacions d'orgull.

Parla la raó en català i l'ensenyament comença de parlar-hi també. Dues empreses d'alliberació sol·liciten avui la nostra pedagogia: una, vindicar per a l'infant el dret al respecte al propi llenguatge; altra, vindicar per a l'infant el dret al respecte a la pròpia originalitat d'esperit. Potser totes dues empreses no en fan més que una; i la professora Maria Montessori, il·lustrada universalment en la segona, és ja per a nosaltres un preciós col·laborador en la

1. Cf. la necrologia de n'Enric Prat de la Riba redactada per Pere COROMINES, *L'Institut d'Estudis Catalans: Els seus primers XXV anys*, pàg. 45-50, i la seva bibliografia en la mateixa obra, pàg. 290-293. [Nota de l'edició de 1946.]

primera. Ella porta així a les nostres Panatenees un seguici d'infants redimits i elevats per primera volta a les dignitats de la personal creació.

Llengua natural, per a l'exercici de la raó i per a la pràctica de l'ensenyança; però que sigui llengua civil i polida, també. Cova de primer l'entranya; després ve que la sina alimenta. La mare s'anomena terra; però la nodrissa s'anomena poesia... Així, la nostra Secció Filològica ha volgut assegurar-se el concurs dels poetes. D'un poeta, doblat d'orador emèrit, escau en aquesta festa proclamar el nomenament com a adjunt d'aquella docta Secció. Senyor Bofill i Mates: quan un dia tinguí l'honor d'introduir amb unes fulles de prosa pàl·lida la pompa ametista del primer llibre de versos de Guerau de Liost, no sospitava quin so havia de fer un dia la veu de l'hermètic cavaller, avesada al mig to castigat dels sonets estrictes, en llançar-se a l'àmbit tempestuós de la plaça pública. Ara tots el coneixem aquest so, i sabem com són en vós les gràcies bessones de la minuciosa anàlisi poètica i de l' ampla síntesi eloqüent. Vós sou a l'ensems, en la catedral del nostre idioma, el maçó lleuger que construeix l'enlairada ogiva i el fuster satíric que ha tallat els seients del cor; la vostra mà sap alhora llançar vibrant la lliçó de l'himne damunt el pergamí i decorar-ne pacient la inicial amb una maliciosa i policroma miniatura.

Tres poetes encara ha elegit la Secció Filològica per membres corresponents: mossèn Costa i Llobera, en Joaquim Ruyra, en Gabriel Alomar.

Veus aquí la forta figura del primer; per alinear-se en un fris a la manera antiga, aquesta figura és tota prompta i ben drapada; la seva túnica, tal volta un poc grisa de la pols de Jerusalem, ha disposat, però, els seus plecs amb una elegància com metropolitana i tusculana; diríem que arriba de Roma ara mateix, si no fos que porta a la mà la branca d'un pi que encara ahir cantava sonorament al vent de les illes...

Veus aquí en Ruyra: aquest porta un gran rem a l'espallla, folrat encara el seu extrem per la verdor llefiscosa del plàncton i degotant brills i salabrors. No ve de Roma, sinó d'un racó saborosament dialectal de la nostra ànima. No es parlava fa pocs dies, a la nostra mateixa casa, de les glòries pretèrites, de les glòries futures del Mediterrani? El Mediterrani, amb el pes dels segles, s'ha enxiquit un poc. Abans era el món, ara sembla una cosa així com un llac domèstic; les sirenes d'un dia han esdevingut *senyoretetes de mar*; l'astució Odisseus és avui un minyó entremaliat, brunet i àgil; si Homer era cec, en Ruyra no té més que una mica d'angines. Què importa? La llum és encara aquella llum; la sal és encara aquella sal; i el rou enganxívol que rosà la barba de l'aede antic, rosa encara el mostatxo del modern prosista...

Veus aquí, també, en Gabriel Alomar. Aquest no ve de Roma, no ve de Blanes, ve de Cosmòpolis; porta la vesta blanca del candidat a les magistratures civils; i més que el parnassià de *La columna de foc*, la Secció Filològica ha estimat en ell, sens dubte, el periodista que ens mostra el lèxic europeu, acomodat als torns més exquisits del pensament contemporani i que ha vessat al català les vibracions d'una ànima verament moderna, presta a comprendre totes les inquietuds de la vida cosmopolita, tan alada i canviant.

Veus aquí, finalment, el nostre col·lega nou, del qual acabem d'oïr la docta paraula.² Senyor Nicolau d'Olwer: vós arribeu a l'Acadèmia als trenta anys. Hi porteu ja una obra digna, per la qualitat i per l'extensió d'una existència dilatada i profitosa. Per què temeu que la paraula que en aquella haveu dit no tingui la força de la que havem convingut, segons designació il·lustre, a anomenar *la paraula viva*? Vida pot haver-hi, convé que se us recordi, no solament en l'emoció, però en el saber. Viu és, en veritat, l'escabellament vermell de les roses franques; però també és viva, senyor, segons ens explica la ciència d'última hora, la geomètrica regularitat dels cristalls perfectes.

Com rara mostra d'un polfedre cristal·lí, em plau de veure aquest llibre vostre, breu i important, que rotulàveu *Perspectiva de la literatura catalana*. Altres treballs vostres l'acompanyaven llúidament: el *Manual de lingüística*, la tesi sobre Menandre, els estudis sobre en Bernat Metge i sobre l'italianisme i el classicisme en la literatura nacional. Vós ens haveu parlat, en escaiguda personificació, de la temptació doble que són per a vós Elisenda i Hèlena. Cavaller discret, haveu volgut oblidar les favors d'Hèlena i d'Elisenda rebudes, i els fills tan formosos que havíeu de l'una com de l'altra amor.

Vós i Hèlena i Elisenda sigueu benvinguts a la nostra escultural teoria. Sigueu benvinguts al costat dels savis i al costat dels poetes, al costat dels esclarits estrangers i dels joves llorejats en el concurs i dels infants redimits per la pedagogia nova... Mes, ja sabem que aquestes Panatenees són les Panatenees de l'orfandat. Calli, en respecte a la nostra dolor, en austera rememoració de l'alta paternitat, de què ara tan cruelment sentim el buit, tot crit de triomf, tota cançó exultadora. No ens acompanyi el clar sonar de la cítara, sinó la planyívola flauta. Avancin, avancin, els nous com els antics, els infants com els joves, els savis com els poetes, els compatricis com els estrangers, coronats de murtra, coronats de funerari jacint.

2. Vegeu *L'espirit català de la Crònica d'en Ramon Muntaner*, publicat en aquest mateix volum, pàg. 21-40. [Nota de l'edició de 1946.]